

JOSEF VÁCLAV SLÁDEK

SLUNCEM A STÍNEM¹

Obsah

I. PÍSNĚ

V mé duši tisíc skřivánek
Kukačka volá doubravou
Když jsme prvně sami byli
Nechod' k nám
Spala jsem a nespala
Já tonu v moři hlubokém
Na úbělové čelo tvé
Do hlubin tvé duše
Již moře volá z dálky
Tvůj rušit mír
Let' si dál
Usměj se, usměj!
Do dáli, do daleka
Když tichá noc se na zem sklání
Vy oči dávno zavřené
Když tak to bylo souzeno
Na perutích myšlenek
Zadul vichr na podhájí
Já, bludný jezdec, plání jel
Tu malou, drobnou písničku
Zas sladká vesna
Mé štěstí jako zlatý pták
Bud' svatý mír v tvých prsou

¹ Převzato z: Sládek J. V., *Sluncem a stínem*. Praha 1887 (redakčně upraveno).

Zas květy pučí na stromech
Buď vítáno mi nastokrát
Na prsou svých nech snít mne zas

II. ZNĚLKY

V noční tiši
Pod sněžným pláštěm
Co volil bys?
Komáři
Měkkejší
Básníkům
Před branou ráje
Štěstí
Práce
Mnoho jsem prožil
Čtyři české znělky

III. JINÉ BÁSNĚ

Sněženka
V lese
Nic nechci víc
Jaro
V jarní den
Letní večer
Láska
Ve hvězdné výši
Kde je máma?
Květině v prázdném pokoji
Ledová královna
Ve starém parku
České krajině
Píseň oráčova
Pole
Své dcerušce, když jí bylo šest let
Mezi květy

Večer
Své spící ženě
Vítr v listopadu
Dětem
Mladé zpěvačce
V proudu času
Spasitel
Život
Osud
Zima
V nočním tichu
Na podzim
V listopadu
Matce Zemi

I PÍSNĚ

(Své sestře Anně Veselé)

Jako čerstvé ze studánky
píjou ženci znavení,
tak z tvých čistých, dívčích zraků
pil jsem k písni nadšení.

V jejich snivé hlubokosti
jako černá květina
zrcadlí se mládí, štěstí
a tvá duše nevinná.

Na tom květu nezvad ještě
ani jeden lupínek –
moje píseň chví se na něm
jako motýl vzpomíněk!

V mé duši tisíc skřivánek

V mé duši tisíc skřivánek
jak v červnu z pole vzlétlo,
když jetelem a modrákem
a vlčím mákem vzkvetlo.

V mé duši poupat na tisíc
je širem rozestláno,
a bůhví jak – to všechno tak
přes jedno krásné ráno.

Ba dřív jsem ani netušil,
jak mohou zázrak taký
přes jedno jitro vykouzlit
dva slunka plné zraky!

V mé duši tisíc skřivánek
jak v červnu z pole vzlétlo
a zpěv a květ je celý svět
a všechno volá: Světlo!

Kukačka volá doubravou

Kukačka volá doubravou,
na višních květ se bělá,
pojd', milenko, se podívat,
co venku jaro dělá.

Což, můj milý, to nevidíš?
je květ na každém suku,
a což, můj milý, neslyšíš
kukačku volat kuku?

Já slyšel zpívat kukačku,
vidím, jak strom se bělá,
však teprv tebou, miláčku,
jest jarní píseň celá.

Když jsme prvně sami byli

Když jsme prvně sami byli,
bylo to jako sen:
jaro snilo, nebe snilo
– a já celý den.

V noci jsem si vzpomínala
na pěšinku jen,
tam, kde kvetly modré zvonky,
pomněnky a rmen.

Na pěšinku, kde jsi stanul,
čet v tom zraku mém,
kde jsi řekl: Budeš moje?
a já řekla: Jsem!

Kde jsi pravil: Bůh ti žehnej
na každé z tvých cest!
a já jen ty modré zvonky
viděla jsem kvést.

Nechod' k nám

Nechod' k nám, nejezdí,
máš-li mne rád,
nechod' k nám, když bude
matička spát.

Matička usnula,
přec dojel's k nám
na bílém koníčku,
co já vám dám?

Koníčku obroku
a tobě nic,
abys k nám nejezdil
tak nikdy víc.

Přijed' si raníčko,
v noc nikdy víc,
dostaneš hubičku,
koníček nic.

Spala jsem a nespala

(K Zeyerově Písni Litevské)

Spala jsem a nespala,
spala-li, tož málo,
celou noc se, miláčku,
o tobě mi zdálo.

Že jsme spolu vyjeli,
na běloučkém koni;
vesele, ó vesele
zněly z dálky zvony.

Tam k našemu kostelu
kvetla cesta hlohem,
má matička volala
z dálky na mne Sbohem!

K ránu jsem se vzbudila,
snilo se, či dnilo?
zvonky zní a v komůrce
všechno hlohem bílo.

Ne, – to přišly družičky
se svatebním vínkem
a tvůj bílý koníček
dusal pod okýnkem.

Já tonu v moři hlubokém

Já tonu v moři hlubokém
a tonu beze spásy,
a já nevolám o pomoc,
neb zmirám v moři krásy.

Toť moře širé, blankytné
a já jsem na něm pánem,
tak pyšně žádný námořník
svým neplul oceánem.

Dvě oči jasné, blankytné,
toť má jsou moře širá,
v jich krásy bezdné hlubině
se s úsměvem to zmirá.

Na úbělové čelo tvé

Na úbělové čelo tvé
jsem hleděl v zadumání
a myslil jsem: Tak lilie
rozkvétá v záři ranní.

V mém srdci, žitím znaveném,
vzbudilas novou víru,
tak čistý, dětský byl tvůj zrak
a pln svatého míru.

Já k prsům svým tě přivinul,
jak, sám už nevím ani –
tvé čelo bylo lilie,
mé slzy rosa na ní.

Do hlubin tvé duše

Do hlubin tvé duše,
v tůň tvých myšlenek
skláním se jak v řeku
stvolek pomněnek.

Chtěj si nebo nechtěj,
leť neb zvolna pluj,
musíš ve svém nitru
chovat obraz můj.

A i když mne urveš
z břehů beze stop,
tvoje náruč měkce
odnese mne v hrob.

Již moře volá z dálky

Již moře volá z dálky,
u břehu čeká loď,
mé dítě, tedy sbohem –
už neváhej a pojď!

Přes moře žití pluje
tak mnohá loď i vrak,
mé srdce půjde s tebou
jak s lodí mořský pták.

I až je nenadále
vod bouřných zhlití kruh,
pluj, dítě, mužně dále
a chraň tě věčný Bůh!

Tvůj rušit mír

Tvůj rušit mír, nač bych to chtěl,
ty moje růže bílá!
Ó sni ten květinový sen,
jaks do dneška ho snila.

Sni, jako v tichou letní noc
svůj sen má poupě svěží,
když bílá záře měsíčná
se na lupíncích sněží.

Já, pozdní poutník, zastavil
se u tebe jen vmále, –
až den tvůj zoří zakmitne,
ty vzkvět', – já půjdu dále.

Však budu na tě vzpomínat,
až utrhnou tě za dne
a někomu tvůj poslední
list zvadlý z ruky padne.

Let' si dál

Let' si dál, kam blaho tvoje
odnáší tě teď,
nestačí ti srdce moje,
hledej jiné, – leť.

Svět je velký, svět je širý,
dost jich najdeš, vím,
což ti dnes ten koutek sirý,
jemuž bylas vším!

Let' si dál, kam blaho tvoje
odnáší tě teď,
hrdličko, ty duše moje,
leť si dále, leť.

Ale až se mraky sklenou
tam, kde teď je jas,
s tou perutí unavenou
vrať se ke mně zas.

Usměj se, usměj!

Usměj se, usměj, hrdličko sivá,
tím tichým, drobným, srdečným smíchem,
tak, jako zjara rozhlaholívá
hrdliččin smích se doubravy tichem.

Usměj se, usměj, jenom tak málo,
co blýskne rosa na ratolesti –
tak jen, by se mi o jaru zdálo,
o jaru, slunci a o mžiku štěstí!

Do dáli, do daleka

Do dáli, do daleka
mne dnes to volá zas –
tam někdo na mne čeká
tak dlouhý, dlouhý čas.

Kdys v noci v širém moři,
jak měsíc v něm se lesk,
já zřel dvě tmavé oči
a slyšel tichý stesk.

Pojď k nám! – to šumí z moře;
já řekl: Ještě ne –
a jako přízrak zniklo
to v hloubi bezedné.

Má loď, ta jela dále,
já šťastně přistál v břeh,
já zapomněl těch očí
ve mnohých, blahých dnech...

– Dnes, jako v moři, blýská
se mhou měsíčný jas –
a z daleka to stýská
a volá mne to zas.

Když tichá noc se na zem sklání

Když tichá noc se na zem sklání
a první hvězda vychází,
tu z jasnošera vystupují
v mou duši zašlé obrazy.

Jak mlhy jdou, když luhem táhnou,
ti hosté tiší, bezděční,
ten na hlavě má gloriolu
a jiný věnec smuteční.

A na jich vážné tváře line
hvězd dalekých se sněžný jas –
Vy dávno zašlé upomínky,
co vracíte se ke mně zas?

I cítím, jak se zrak mi kalí.
Teď mizí v blankyt daleký –
a jest mi, jak by lépe bylo
už s nimi tam být navěky.

Vy oči dávno zavřené

Vy oči dávno zavřené
všem slastem už i bolu,
co hledíte v té vzpomínce
tak teskně na mne dolů?

Za vámi není myšlení,
před vámi touhy není,
však utkvět ve vás zůstalo
to milující snění.

Vy oči tmavé, zamžené,
tak snící, kdys jak živý –
snad přec tou láskou nemroucí
jste kdes mne pamětlivý!

Když tak to bylo souzeno

Když tak to bylo souzeno,
nuž tedy sbohem budiž!
ty spíš v svém hrobě hlubokém
a víc se neprobudíš. –

Tvé srdce ani vzpomínky
už lásky nepocítí,
ty zapomnělas pod travou,
– já zapomenu v žití.

Ta tráva nechce uvadnout –
já dlouho plakal na ní,
než děl jsem: Navždy sbohem buď,
– a nikde na shledání!

Na perutích myšlenek

Na perutích myšlenek,
málo cestu znaje,
vyletěl jsem úsvitem
kams ku branám ráje.

Nebe bylo hluboké,
cesta byla dlouhá –
mnohá s křídlem zlomeným
potkala mne touha,

já jak letěl nahoru,
ona střemhlav dolů.
Vzkřikla jen: Však sejdeme
navečer se spolu!

Zadul vichr na podhájí

Zadul vichr na podhájí,
pták zazpíval v šerém hvozdě,
sníh polétal v šedém kraji,
– zpíváš, ptáku, pozdě, pozdě!

Zpívej! – ne tak zádumčivě,
zpívej trochu veseleji;
vítr duje dnes tak divě,
křídla se ti mrazem chvějí!

Co je po tom v světě komu,
já si zpívám v šerém hvozdě,
chorý pták na suchém stromu –
zpívám proto, že je pozdě.

Já, bludný jezdec, plání jel

Já, bludný jezdec, plání jel,
to pustou, šerou plání,
a nikde květu nebylo,
jen poušť a mraky na ní.

To nebyl div, že v pozdní noc
jsem znaven klesal steskem,
to nebyl div, že jsem si přál
těch mraků zhynout bleskem.

Však mraky jako z ocele
tu stály jen a stály
a vůkol modré bludičky
jen plály, plály, plály.

Tu malou, drobnou písničku

Tu malou, drobnou písničku
mi zazpívejte dnes,
jak drozd ji večer zazpívá,
než ztichne pustý les.

Tu malou, drobnou písničku,
již slýchal jsem tak rád,
když navečer jste, mamičko,
mne ukládala spát.

V mých prsou už tak ticho jest,
jak tich ten pustý les –
Ó zpívejte! – já bych tak rád
už navždy usnul dnes.

Zas sladká vesna

Zas sladká vesna širou zem
oblékla v květiny
a já se ptal: Kde pro mne květ
je ze všech jediný?

Šel cestou jsem i lučinou
i k horám, v skalní sluj,
a mnohý květ jsem utrhnul,
však nebyl to květ můj.

A ptal jsem se: Což neroste
květ pro nikoho z nás?
A v prsou mých kdos odvětil,
jak z mhavé dálky hlas:

Kdes na dalekých ostrovech,
kde v říši snů a dum. –
Zde ještě nikdo nepřítisk
jej ke smrtelným rtům!

Mé štěstí jako zlatý pták

Mé štěstí jako zlatý pták
mi uletělo v taji,
já zašel v říši pohádek,
zdaž tam ho neskrývají.

Tam ptal jsem se jich: Štěstí mé
či nezhlédli jste tady?
a zvučný smích jak zvonků hlas
mi v odvěť zazněl všady:

Dost štěstí tady skrývají
kouzelné naše hrady,
však lidské štěstí, bláhový,
to ztěžka najdeš tady!

A nejvíc dívka čarovná
se smála mezi všemi,
i chopila mne za ruku:
Pojď, vraťme se k zemi!

Snad tam tvé štěstí najdeme,
dí dál ta zlatovláska.
A dím: Kdo jsi, má vůdkyně? –
i usmála se: – Láska!

Bud' svatý mír v tvých prsou

Bud' svatý mír v tvých prsou, duše drahá,
a svatý mír ve snivém zraku tvém,
ty hvězdo má, k níž duch můj vzlétnout váhá –
krom modlitbou, jež chví se na rtu mém.

Mé srdce těžké v života je boji
a k oddechu bych rád odešel již,
tu vzešlas ty v té čisté kráse svojí
a já se díval v křišťálnou tvou výš.

Ó září, sviť tam z nebe blankytného,
v tvůj čistý jas já dívám se tak rád
a stačí mi, že z tůní míru tvého
paprsek jeden též v mou duši pad.

Zas květy pučí na stromech

Zas květy pučí na stromech
a v sadu pějou ptáci
a v dáli v skalných průlomech
zpěv kukačky se ztrácí.

Ó srdce, vzbud' se v důvěře,
tys spalo čas tak dlouhý –
slyš, jaro klepá na dvěře
a je tak plnou touhy.

Pln touhy je ten smavý hled,
klín plný květné zdobí,
Jsem jaro! volá, nesu květ
i na zapadlé hroby.

A viz, jak též na květech mých
se rosná slza třpytí, –
a koho nedojal můj smích,
ten není hoden žítí!

Bud' vítáno mi nastokrát

Bud' vítáno mi nastokrát,
ty mojí duše jitro, –
tak dlouho práh jsem po tobě,
až svitlo jsi v mé nitro!

Mé hvězdy jedna po druhé
mi zacházely zvolna
a zbyla jen ta vzpomínka,
tak bolná, ach tak bolná!

Já v žádný den už nevěřil,
tak nebe bylo stměno,
tu vzešlas ty, má denice,
má duše ty, – má ženo!

Na prsou svých nech snít mne zas

Na prsou svých nech snít mne zas
ten krásný žití sen,
a kane-li mi slza z řas,
ó nech ji kanout jen!

To v květu z noci ovzduší
je rosná krůpěje –
zář očí tvých ji osuší,
jak jen se usměje.

Ó sviť mi zrak tvůj slunečný
na dlouhý, blahý den,
ať štěstí klam je bezděčný,
ať pravda – neb jen sen!

II ZNĚLKY

(Jaroslavu Vrchlickému)

V noční tiši

Ta píseň tvoje cinkla jako zvonek
kdes od kláštera v les do noční tiše,
když na mech gnóm vychází ze své skrýše
a měsíc plane v liliový stonek.

A vzduch je sytý vůní anemonek
a ptáče ve svém hnízdě jenom dýše. –
Nuž pijme s gnómy z květinové číše
rosy a vůně, do dna, až v ten sklonek!

I ať se rvou! – co nám jsou tlumu chtíče,
jich žold za smích i pláč; nám stačí zlatý
ten pohár žití písni vrchovatý,
ten tichý svět, ta noc, ten měsíc bledý,
ten pel, jak ve vlas padá od jehnědy,
a v teplé dlani hrstka petrklíče!

Pod sněžným pláštěm

Ty vzpomněls pěvců, horských velikánů,
zdaž prostý zpěv až k nim se může vznéstí?
náš malý žal a naše malé štěstí
zda zaklepat jen můž' na jejich bránu?

Ó věř, že tak! – Viz bleskem rozoránu
tu jejich líc a slyš, zda nešelestí
v těch rýhách květný vřes a tuhé klestí
zdaž nevzpíná se v balvan od balvanu?

Jen výš a výš! – až sněžné ku hranici:
tam nad ní, jenom nebe nad hlavami,
ti obři věčně budou čnítí sami; –
však nemyslíš, že v bouři, blýskavici,
a pod námi jak lidský rmut a záští,
nás neskryjou v svém obřím, sněžném plášti?

Co volil bys?

Co volil bys? – Shakespeara vidět, krále,
jak celý svět svou šíjí před ním sklání,
neb v Learu svém jak mušky pouští z dlaní
a mluví o životě v myšce malé?

Básníka zřít, za dary neskonalé
jak svět mu všední cetky věsí k skrání,
neb tak, když napsav verš o Slitování,
pohladil děcko, bídou k smrti zralé?

Já v jeho vlasti viděl obraz starý,
jejž našli kdes na ninivském hrobě:
asyrský král tu seděl chmurný, charý
a před ním otrok upoutaný klečí.
Král odpouští. – Ó věř, on myslil sobě,
že srdce lidské přec je slávy větší.

Komáři

Jsou srdce těžká, která v žití šeru
jen mezi hvězdami kdes najdou družky;
jsou ta, jimž stačí lesk barevné stužky,
a skáčou přes ni jako v Gulliveru.

A veselá to podívaná věru,
jak na velbloudy rostou malé mušky
a vypínají v slunci křídla, růžky
a vždycky udělají kariéru!

Jen tiše, zvolna, nikde přímé slovo; –
však Fortunu si za šos chytanou zdrávi.
Co do těch srdcí těžších nad olovo!
to somnambuli, donkichoti bludní:
ti utonou jako ten kámen v studni,
a komár pluje na stebélku trávy.

Měkkejší

Jen nebýt měkkým tak v té denní vřavě; –
toť nejhorší jest, neukázat rohy,
když na jehly tě bere komár mnohý,
a když má v zobci, myslí, že má v hlavě.

Ty myslíš si: Jdu světem pohrdavě,
co lidský soud? – mám v prsou svých své bohy!
– Ne, brachu, – ty jsi lidem přeubohý,
a bozi jinou mají starost právě.

A tam, kde v prach se rozpad motýl měkký,
kornatý šnek a rak přetrval věky
a v tisícleté na nás zevlí skále. –
Aj, říkáme to, vidíme to stále,
a přec my měkkýši jsme jako děti
a nechceme tomu nějak rozuměti.

Básníkům

My jen tu báseň máme za svou zbroji
a za štít pouze vědomí své práce
a na dně žití kus té rezignace,
a naděj – jenom klid po těžkém boji.

Nás blázny zvou v donkichotovském kroji,
nás, kteří bychom jejich za paláce
nedali skřítku zlaté ve pohádce
– a za jich blaho dali duši svoji!

Přes naše sny dál svět se valí mělký
svou robotou a sobectvím a v hříchu,
a jeden bodák nazpět zavleká
o staletí, co Shakespeare vysnil velký; –
však dokud člověkem být není k smíchu,
nám dostačí – být srdcem člověka!

Před branou ráje

(Jul. Zeyerovi)

S bran třeskotem se zavřel Eden jasný,
vstup chmurný anděl bránil země synu,
zemdlena Eva sklesla v palmy stínu
a slzy vyhrkly jí ve zrak řasný.

Jak hrozný je ten anděl! – výkřik hlasný
se vydral z jejích úst. – Ó chraň mne, zhynu!
A muž, skrář opíraje v jejím klínu,
Je hrozný, děl jak v snu, – a přec je krásný!

Jak chvějící se bílá holubice
upřela k muži zrak svůj zarosený;
a šli. – Pak práce pot jim skropil líce.
A večer v kraj kdy zřel v červánků jasu
a v roli svou a v smavý zrak své ženy,
děl: Nejsme bídni, Bůh nám nechal krásu.

Štěstí

S neklidem věčným v prsou rozrytých
toužíme od té hroudy, k níž jsme spjati,
v dál od svých dnů: titam být chtějí svatí,
ti slunci nad hlavami bližních svých.

Nás práce šírá, touha, vzdor a pych
a každý středem světa chce se zvátí,
a teprv když se naši dnové krátí,
si zalháváme, že to všechno v smích.

Neb jak jsme byli, byli bychom znovu,
kdybychom věk svůj znovu mohli žít.
Jen básník nad námi se hlásí k slovu
– ač také on se minul svého nebe –:
Ten dosti žil, kdo měl v svých prsou klid
a dvě tři šťastné tváře kolem sebe!

Práce

Trvá to dlouho, nežli vykrvácí
se srdce z toužení v tom žití ději; –
ba: Ještě krůpěj! – naše rty se chvějí,
když štěstí, mladost, naděj, vše se ztrácí.

Však blázen ten, kdo, vše kdy v zmar se kácí,
sen po snu zniká, naděj po naději,
se vrací do sebe, jak vlny spějí,
a pevnou kotvu nalézá v své práci.

Buď sebestříšší, – kladivem a kosou,
v paži se jev neb v myšlenkové síle,
– byť nečítal ji nikdo v zásluhu:
ti šťastni jsou, kdo kropí potu rosou
ten širý svět a padnou při svém díle
jak oráč, bleskem sražen u pluhu.

Mnoho jsem prožil

Mnoho jsem prožil v říši snů a dumy
a bojoval v té žití denní vřavě,
kol všedních bludic šel jak ve mrákavě
a viděl svit, kde slepnou lidské tlumy.

Mnoho mi v trosky zapadlo a rummy,
já přes ně dále kráčet jako hravě;
jen Bůh ví, že to nešlo nekrvavě,
a On jen lidským srdcím porozumí!

Nuž, rád jsem plul tou žití poutí valnou
v klidu i bouři, v radosti i žalu,
ač vzdálen jí, vždy k pravdě touže v duši;
a moje loď když narazila v skálu,
já jednou vzkřik, – pak naslouchal jsem v hluši
kdes od přístavu na ozvěnu dálnou.

Čtyři české znělky

I.

Jsme děti věku, jenž svou bídou žije
a nedbá minula ni budoucnosti:
vrtochy bláznů jsou mu předkův ctnosti,
a budoucnost? – ať bije se jak bije!

Nám k smíchu mužnost, vroucnost, poezie
těch srdcí, jež tu tloukla v minulosti; –
u žití stolu, hoj, – teď my jsme hosti!
Ať žije mžik! – co v hrobě, ať si hnije!

Ó pěvci, myslitelé, bojovníci,
kdož pro tu svatou českou půdu žili
a mřeli, – slyšte, s nestydatou lící
jak díme: My jsme vše – a nic, kdo byli!
Ne! – my jsme pýr a mech a plevel měkký
na balvanech, jež ční tu na vše věky!

II.

Jak balvany, sterými blesky zryté,
však nepohnuté v sterých bouří sledu,
ční zvrhlým potomkům vstříc skutky dědů
chmurné a velké, přísné, obrovité.

Kol nich obchází plémě žitím syté
s tou hlavou pustou a s tím srdcem z ledu,
s tou v ruce chabostí, plachostí v hledu
a na čele znak hanby – nepokryté!

Kde kdys husitské pluky v boji stály,

tam chabý vnuk se poličkovat dává,
před každým šaškem trna v bázni bledé,
a i když silným býti chce, – se šálí!
Aj, žeť to české slunce zapadává
a v něm se rdí jen balvany ty šedé!

III.

Nás spasí jenom skutky, žádná slova,
ať z řečniště, ať z písni slok se řinou; –
ne knihy, zpěv, – krev musíme mít jinou,
čím byla kdys, když vlast má býti znova!

Co hluchým stádům píseň Kollárova, –
ač tvoří svět, jak Duch kdys nad hlubinou?
Svým líným krokem dál se stáda šinou
v svůj osud, kdes na jatka rezníkova.

Ach knihy, písně, umění a vzlety! –
až utopíme se v tiskařské černi. –
Ó stokrát větší divochů jsou čty,
jež s láskou k vlasti proti dělům běží;
a jak tu bez knih, bez umění leží,
v skosené žatvě, – rodné půdě věrni!

IV.

Kdy přijde ten, jenž čerstvou krev a šťávu
vlije v to mrtvé, omráčené tělo,
krev žití v srdce, které věky tlelo,
a přemýšlení zas v tu pustou hlavu?

Kdy ten, jenž právo zas navrátí právu

a křivdě ve tvář pěst namíří smělo,
a naše hadry v kmentu změni bělo
a v cáry strhá pýchu zlatohlavu?

Kdy přijde ten, jenž s hrobů svalí kámen
a v ruce blesk a v zraku božský plamen
jak archanděl těch mrtvých svolá voje?
Kdy přijde, v nás kdo vzkřísí v žití víru? –
a po boji svůj lid v ovčinec míru
zas uvede jak pastýř stádo svoje?

III JINÉ BÁSNĚ

(Svému bratru Václavovi)

Sněžinka

Na lesní mýti u závěje sněžné,
kam ještě buk své holé větve chýlí,
z žlutého mechu rosteš, kvítku bílý,
s korunkou perlí na hlavince něžné.

Tvůj každý lístek ve větru se chvěje,
jenž huče táhne z hlubokosti hvozdů; –
ty nedbáš ho, – ty nasloucháš jen drozdu,
jak blízko tebe první trylek pěje.

Tak ztracena tu dlíš ve svoje snění
o slunci, pohodě a jaru zlatém,
jež celou zem pokryje květným šatem
– a tebe, zvadlou, skryje pod zelení.

Však máš svůj den! – a zapomínáš sebe;
být jiným poslem jara tobě stačí. –
Tak čekáš těch, kdo k životu se tlačí,
a hledíc v zem – nad nimi tušíš nebe.

V lese

V les širý, vážný, hluboký
jsem vyšel sobě jarem
a děl jsem: Nežli odejdu,
tři věci dej mi darem:

Ať nade mnou je slunce jas,
ať bouře křídly šumí,
kéž v nitru mém vždy spočine
jen dech tvé velké dumy.

A v hloubi tvé jak roste květ
a šveholí si ptáci,
ať žití krása z duše mé
se nikdy nevytrácí.

A činy mé, jak stromu list,
mi steltež ku oddechu;
tak kmen, když bouří vyvrácen,
dopadne lehčej k mechu.

Nic nechci víc

Nic nechci víc než v duši klid
a žádného víc štěstí,
než co ho ptáče může mít
na květné ratolesti.

Když slunce hřeje z vysoka
a zem je pestrá květem
a vítr duje z hluboka
a mír jde celým světem.

A pochybností neznat hles,
jež v duši nesvár nítí,
– jen cítit, jak je krásno dnes,
a dýchat jen a žítí!

Jaro

Zem se kouří, slunce hřeje,
lesy hučí z povzdálky,
bílou pěnou voda spěje,
líška pučí u ručeje,
křovím voní fialky.

Ani travka na pažitu
nepohne se od vánku,
všude klid, jen ku blankytu
plna vášně, plna citu
zvučí píseň skřivánků.

Slyš, to jako hudby znění
ve chrámové klenbě kdes,
s nímž u blahém vytržení
podzemského ze sklepení
letí srdce do nebes.

Hudbo, klide, krásu, jase,
žití ve svém klopotu!
jak to srdce rozpíná se
tobě vstříc – a po tvém hlase
v svém se řídí tlukotu!

Slunka zlaté pousmání,
bílý kvítek sněženky,
pták, jenž v hnízdo stéblo shání, –
jak to srdce letí maní
s ním, a všechny myšlénky!

V kvítek náhle porosený
celý blankyt nazírá –

a ten zrak náš zavlhčený
jaký svět, dřív netušený,
před námi to otvírá! –

Přírodo, – v tvém velkém žití
také nás máš v náručí –
a kdo tvojím srdcem cítí,
byť i mřel v tom vlnobití,
– také žít se naučí!

V jarní den

Den svitnul krásný, slunečný
po široširém kraji
a jeho černým úsměvem
se květy otvírají.

A zelená se osení
a žlutě pučí klestí
a skřivan vznáší od země
se k nebi s písni štěstí.

Ó moje srdce, ty jsi též
tak plno touhy, vznětu,
ty také k slunci otvíráš
se jako jeden z květů.

V tobě jak v srdci skřivana
to chví se, touží, zvoní –
tys pták, tys květ – kéž celý svět
dnes cítil to jak oni!

Letní večer

Teď ve mléčném soumraku
měkce usnul den
a zpod tažných oblaků
hvězdy září jen.

Skropen rosou, uzavřel
na lukách se květ,
nad oulem hučících včel
v sadu dřímá snět.

V srdci ztichly zápasy,
zdřímnul bol i stesk,
v nebes dále, na časy,
svitne tichý blesk.

Poslední, tam v chatce kdes,
zhasnul světla kmit;
od země až do nebes
dýchá mír a klid.

Láska

Na svahu stráně Láska spala
a nad ní šípek odkvetal,
nad čelem růže máku plála
a svlačec vlas jí propletal.

U srdce trsek zvonků měla,
u nohou modré střevíčky,
k rtům rozevřeným sedla včela,
pod víčky kvetly slzičky.

Květ šípku zvolna na ni splýval
dřímotným větru šoumáním,
pták na keři si pozazpíval
a náhle zmlk jak před spaním.

Vše bylo jako ve zakletí,
tak tiché, spící, bez hnutí,
už nehnul vítr květnou sněť
ni pták složenou perutí.

I nebeském se na blankytu
plující oblak unavil
a stín, jenž padl ku pažitu,
motýla v květu zastavil.

A od země až k nebes bání
jen ševel bylo doslýchat
jak v dřímotě: Spí Žití paní
a vše, co jest, s ní musí spát.

Ve hvězdné výši

Vznesl se básník do říše dumy,
v soumraku zem jak se loučila s dnem,
nad lidské trampoty a bolestí tlumy,
jež chová žití v nitru svém.

Lehký jak orel prostorem vzlétal
výše a výš tam ve hvězdný svět,
zlatý prach mlžin křídlo smetal
a dále a dále spěl jeho let.

Co mu je země? – pochmurná báje, –
co lidských srdcí do sterých ran? –
v nebes chce nahlédnout odvěké taje
a nestane dřív až u rajských bran.

Kol něho Mléčná dráha se vine,
pod ním již svítí Orión
a nad ním hvězdy zas jiné a jiné
a letem závratným k nim cílí on.

Výše a výše až ve hvězdy ony –
a letem myšlenky jich dosáhl již;
však nad nimi jiných zas milióny
a bráně tajemství nebyl blíž!

Vtom se u dveří komůrky jeho
ozval tak divně žalostný hlas,
jak peruť ptáčete unaveného
když okna dotkne se v půlnoční čas.

Otevřel dvěře, v sukénce chudé
stálo tu děcko, vtělený žal,

tvářičky ubledlé, ručky tak rudé
a v očích jen slzí se proudící val.

Postesklo žalostně a ztichnulo rázem –
do síně padal soumravný šer
a básník v té chvíli vrátil se na zem
jak bleskem sražen z nebeských sfér.

Nevzalo chleba, když chtěl mu ho dáti,
jen ze rtů ubledlých ozval se hles:
Nechte mne u sebe, chce se mi spáti,
nechce mne u lidí alespoň dnes.

Ó lidská bído, v podobě děcka,
v podobě každé jak obcházíš zem,
co je ta moudrost nebeská všecka,
dokud ten stesk je v oku tvém!

Tajemství nebes, – co nám je vás třeba,
dokud zde musíme v mrákotách žít,
dokud zde nuzní nemají chleba,
dokud zde trpící nemají klid. –

Té noci, jak děcko dřímalo v klidu,
básník se v nebe nevrátil již; –
jen cítil, jak mírnil tu lidskou bídu,
že k nebeským branám – je na zemi blíž.

Kde je máma?

Dnes jí matku pochovali;
dítě z toho radost mělo:
jaktěživo nevidělo
tolik světél, tolik záře,
jaktěživo neslyšelo
muzikáře, písničkáře,
jako dnes tu zazpívali.

Kde je máma? –

Jak s tou bledou, klidnou lící
leží mezi květinama,
vzpomíná jí na světici,
tu s dvanácti hvězdičkama.

Muzikáři, písničkáři
s květinami, světél září
odešli a s nimi táta.
Napřed v rakvi šla ta svatá;
– ale ona nešla sama,
musili ji vyzvednouti,
jako svatou nesou k pouti
s mládenci a družičkama. –
Napřed v rakvi šla ta svatá;
– kde je máma?

V domě je tak ticho všady,
dítě chodí sem i tady,
z jizby na dvůr, do zahrady.
Všude sama!
Na dvůr jenom hloub slétá,
v sadu ptáče zaštěbetá.

Kde je máma?

Přišla k děcku stará teta,
potěší, jak těšit umí;
beztohoť že nerozumí
taká drobot' běhu světa:
Tvoji mámu Bůh vzal k sobě,
tělo bude spátí v hrobě,
nad ním bude růsti tráva; –
ale lehce se to spává,
když si duši vzal Bůh k sobě.

Kde je Bůh?

Tam nad hvězdama.
Andělů má svatých roje,
s nimi bude matka tvoje,
nikdy víc nepřijde dolů
na tu zemi plnou bolu.

Kde je Bůh?

Tam nad hvězdama!

A kdo, teto, bude s náma,
se mnou, s tátou, u nás, tady?

Bůh je všady –

Kde je máma –?

Květině v prázdném pokoji

Opadaná, zimomřivá
v prázdném stojíš pokoji;
venku zimní mlha táhne,
puklé okno tmí se, vláhne
v šedochladném závoji.

Jizba dechem nepohne se,
jen když vítr zavěje,
a ta prázdná pavučina,
která okno obepíná,
jako ty se zachvěje.

V síni hlesu neozve se
ani kroku na prahu;
všude tichost němá, hluchá,
jenom časem snítka suchá
zvolna spadne v podlahu.

Venku zimní mlhy táhnou,
chvilkou slunce probleskne:
co se chvíš k té světla pruze? –
jako když se těžce, tuze
lidské duši zasteskne!

Co tak hledíš v koutek prázdný,
kam ta záře zakmitla?
Jest to, jak by v zlatém jasu
upomínka jiných časů
v tobě byla procitla!

Marno! – jizbu osamělou
slunce na mžik pozlatí,

však ta líce vlídná, snivá,
oddaná a zádumčivá
v koutek se víc nevrátí.

Neozve se po podlaze
zvuk těch lehkých kročejí,
vláhu tobě nepřinese,
v listech tvých se nezatřese
rosa slzných krůpějí!

Nebude se více dívat
ven, kde zlatý luh se skvěl,
zlaté sny když táhly v letu
hlavou jí a kolem květů
roj ti bzučel zlatých včel.

Nebude se více dívat,
když ten obzor zakryl mrak;
schýlila se jenom k tobě,
řekla: Líp mi bude v hrobě,
– leč, je dobře také tak!

Jen když slunce paprsk zlatý
zjara zaplál v listech tvých,
bylo jí, jako by včela
ještě jednou zabzučela
a pak zkřehlá padla v sních.

Tak tu bylo klidno, smutno,
tam v té vaší světnici,
týdny, roky; – leč vše míjí;
přišli pak a odnesli ji
odtud jako světici.

Přes váš práh nepadl dříve
lidské nohy ani stín;
teď si vzali, co jste měli,
na tebe jen zapomněli
a tu přízi pavučin. –

Opuštěná, zimomřivá
v prázdném stojíš pokoji;
opět sprchla snítka suchá,
venku mlha šedá, hluchá
vše v svém halí závoji.

Ledová královna

Venku se chumelí, v síni je mráz;
probděla s děckem až v půlnoční čas.

V chudobných peřinkách, bílých jak sníh,
hoch ležel s horečkou na líčkách mdlých.

Co se už tatíček nevrátí sem?
Nemůže, synáčku, kryje ho zem.

Co se mu nestýská, když je tak sám?
Ledová královna mu zpívá tam.

Proč zpívá, matičko? – pověz mi jen.
Aby měl sladký a klidný sen.

Když ty tak pláčeš, jak může spát?
Pošle si pro nás jedenkrát –

Do oken vítr udeřil vráz.
Neslyšíš, matko, královnin hlas? –

Pohledla na dítě, pohledla ven:
To vítr jen zadul do oken.

A teď mi, děťátko, jen klidně lež,
matička znavená si zdřímne též.

V chudobných peřinkách, bílých jak sníh,
hošík si zastýskal a potom ztich.

A matku s dítětem už pojal sen;
sníh s větrem zašoumal do oken.

To nebyl vítr, – to něčí dech
květ mrazný nadýchal na oknech.

To nebyl vítr, – to v mlžině
se někdo dívá do síně.

Zasténal vítr? – zapěl to hlas? -
ted' okno se rozlétlo v jeden ráz.

A jako pára dechová
v síň vešla Královna ledová.

Sněhový závoj, v oku mráz,
ale tak sladký měla hlas. –

Matku i dítě pojal sen,
Ledová královna na ně dýchá jen.

Dýchá tak zticha a dech ten hned
jim na tvářích se mění v led.

A jako pířka, tich a tich,
za ní do síně vlétá sníh.

A jako květy z úběle
usedá spícím na čele. –

Ledová královna k nim chýlí skrání
a k srdci jim klade ledovou dlaň. –

A matku i dítě jímá sen.
A nikdo je nevzbudí, až v Soudný den

Ve starém parku

(Marii Šťastné)

Ten starý park tam pod zámeckou věží
ve slunci poledním tak plný dumy leží.

Kol cesty zarostlé; již k pádu nachýleny,
se táhnou alejí lip vydoutnalé kmeny.

Habrové špalíry je vroubí z každé strany –
od těch dob rokoka, jak jsou tak pocuchány!

Uprostřed jednoho – stín lip se táhne k němu –
ční Neptun zvětralý v rozpadlém vodojemu.

V zežloutlém lupení na trávníku a v mlázi
řad girland kamenných a puklé leží vázy.

A v listném zákoutí, kde větve prosychají,
rozbitý starý faun se s dryádkou svou tají.[2]

Vše tu tak zpuštěné a vyžilé a charé,[3]
i samo slunce zdá se vybledlé a staré.

A přec tu zpívá pták a v prázdném vodojemu,
jak Neptun mračí se, – vine se svlačec k němu.

Tak svěží, porosen, tak jako z mlhy stkaný,
jak své jej krásce kdys dal šlechtic pudrovaný.

Své krásné chere Doris,[4] již při slavičím pění,
jak plouskal vodojem, dal první políbení.

Své krásné chere Doris, jež tam na zámku s věží

s tím puklým srdéčkem sto let již mrtva leží.

České krajíně

Ó kraji rozlehlý v šíř i dál,
pln lučin zelených a zlatých klasů,
co štěstí a blaha bych ti přál,
jak ležíš přede mnou v slunečném jasu.

Jak ležíš přede mnou klidný tak,
jako by žalu nebylo v tobě, –
každá ta chatka, kam stihne zrak,
jako by v kolébce dřímalo robě.

Jak by ji choval matčin klín,
tak sní tu v náruči doubrav a trávy
a nad ní nebes baldachýn
perutí holubí pne se tak smavý!

Můj rodný kraji, jak vidím tě snít,
klidný a velký, míle a míle,
slyším tvé srdce mohutné bít
k životu, práci v nezmarné síle!

Ty nebe čisté! – jak ten tvůj dech
ty dálky kolébá v něhu a těchu,
z moře své krásy skanout nech
mír a svit štěstí pod každou tu střechu!

Píseň oráčova

Prožil jsem své žití,
jak to mohlo býti,
jak to osud děl; –
jak to život velí,
jak to lidé chtěli,
– i jak sám jsem chtěl.

Svou žeň chtěl jsem sbírat –
nemoh jsem se vzpírat,
když mi řekli: Služ!
Sluha vůli ztrácí,
já hleděl své práci
ve tvář jako muž.

Chléb můj byl mi pánem,
večerem i ránem
jsem ho dobýval; –
ale jed jsem denně
jej tak spokojeně,
jak ho nejlí král!

Král kdyby byl třeba
děl: Můj je tvůj chleba, –
byl bych řek: Ty chceš!
leč kdyby děl v zbroji:
Duše tvá je mojí, –
byl bych řek: Ty lžeš!

Tvá je moje skýva,
střecha, jež mne skrývá,
dech, jenž hrud' mi dme; –
ale moje snění

při lopotě denní,
králi, to je mé!

Člověk pán je země,
hlas však praví ve mně:
Lidí pán je Bůh!
Jemu do objetí
pán či nepán letí:
nesmrtelný duch.

A když v díle tuhém
kráčím za svým pluhem,
dlaň má neklesá:
slyším země kůru,
jak svá prsa, vzhůru
sténat v nebesa.

Na mé čelo snědé
jak v ty líchy hnědé
padá svit a stín; –
tak žijeme denně
spolu spokojeně,
matka zem – já syn!

Brázdy pot můj pijí,
se shrbenou šijí
mám je přece rád; –
znám svou matku hroudu!
– já v ní do dne soudu
budu klidně spát.

Pole

Pole, žírná pole
v širém českém kraji,
jak se vaše hnědé brázdy
zjara zelenají!

Jedny zelenají,
na druhých se oře,
za pluhem si orač zpívá,
skřívánek nahoře.

Od vesnice k vsi,
přes ty bílé dvory
ležíte tu klidná, svatá
až v modravé hory.

Lány podle lánů,
obrovitá těla,
jak by z nich ta rodná síla
vyskočiti chtěla!

A když přijde léto,
pohoda a časy,
rozvlní se jako moře
plné, zlaté klasy.

Pšenice a žito,
až je milo zraku,
jen ty dlouhé meze hoří
od vlčího máku.

A slunéčko svítí
do stříbrné rosy,

v lukách tluče pěťpenězka,
v žitě zvoní kosy.

Všude je to velké
boží požehnání;
kdož by tady nepracoval
v soumrak od svítání!

V soumrak od svítání
v potu na té roli,
s úrodou když plné vozy
vjíždí do stodoly!

Zde teprv ten oráč
ohlédne se plaše:
Ach, vy žírná česká pole,
že vy nejste naše!

Přejede si čelo,
v šeru tichne víska –
a tam z dálky nad horami
na časy se blýská!

Své dcerušce, když jí bylo šest let

Chci, abys se pousmála, směj se, směj;
jako z doubrav listné sluje
hrdlička když zacukruje,
smích tvůj zní, jak slyším jej;
jako z doubrav stinné mlází
slunce zlatou pršku hází,
tak ten úsměv ozařuje
dětinný tvůj obličej.

Chci, abys se pousmála; – šest ti let;
a ten čas je u dítěte
jako poupěti, než vzkvete,
jako motýlu, než vzlét.
– Rozumujem? – cože s námi? –
ba, – toť jako perličkami
mladé listí u poupěte
když poseje v máji led.

Chci, abys se pousmála; mám ti přát?
Tedy přeju: pomněnkový
ten tvůj zrak ať všem vždy poví,
co v něm nyní vidím plát; –
vše, co si jak děcko přeješ –
Ty se moudrosti mé směješ?
– tedy, světa mudrosloví
tak se doved' vždycky smát!

Chci, abys se pousmála, – přeju víc:
kouzelníka, čaroděje
v prsou máš, ať v žití seje
pohádek ti na tisíc; –
toť tvé srdce; – ono samé,

věř, že v žití neoklame,
jeho snům at' vše se směje,
ony zbudou, – když už nic!

Chci, abys se pousmála, – svět se mrač;
jako z doubrav listné sluje
hrdlička když zacukruje,
z žití slyšet smích a pláč. –
Děcko mé! – ač prosta hříchu,
trpět budeš, vím; – však v tichu
usměj se, at' vše se ssuje,
trp! – však plakat? – proč a zač?

Mezi květy

Já mám tě učit kvítka znáti,
ty moje dcerko rozmilá,
jak na lukách a na souvrati
a na mezích se rozvila?

Ty lítáš travou jako včelka
od květu v květ a sem a tam:
spíš ty jsi moje učitelka,
já nevím, co ti říci mám.

Já řekl bych ti květů jména,
leč všude jinak zve je svět –
však ty jsi jimi ověnčena
a líp jim umíš rozumět.

Neb tebe blaží jejich krása,
až na líčkách máš červánek,
a tvoje velká radost já sá
jim vstříc jak ráno skřivánek.

A zrak ti září mákem plana
a na tvých rtech je zvonků smích,
až, těmi květy obsypána,
v nich usneš – sama jeden z nich.

Na čele tvém je poklid sám
a na tvých rtech je dětský smích,
a na tvé líci není klam
a ve tvých očích není hřích.

Jsi mezi námi jako květ.
A když tě vidím, jsem si jist,
že z moře vin, v němž tone svět,
jej zvedá k Bohu ten, kdo čist.

Večer

V černý vlas tvé drahé hlavy
skrývám líc svou dnes,
ze světa k nám hlučné vřavy
nedoléhá hles,
z jeho bojů, jeho slávy –
jeho žal ni ples.

V krbu zvolna oheň hoří,
v pokoj lije svit,
na zdech matné stíny tvoří
jeho rudý kmit,
záře v stín, stín v zář se noří –
kdo má zvítězit?

Na tvé dumné čelo padá
stín a záře zas,
jako v letní večer v lada
padá stín a jas,
jako v oku, když se skrádá
slza z temných řas.

Co ten úsměv značí jasný?
co zas povzdech ten?
Ó, jest blaho – jeden krásný
v žití prosnít den!
Ó, jest muka vědět, šťastný
že to jenom sen!

V naše dlaně Čas, jak pílí,
hodí jeden květ,
hodí květ nám stříbrobílý,
pak ho žádá zpět –

i ať srdce puká, šílí,
– dá ho naposled!

A ty ve své duši snivé
tušíš roků běh,
cítíš, pozděj nebo dříve,
že zbude jen vzdech;
jedno srdce zbude živé,
druhé skryje mech.

V jednom srdci divé lkání,
v druhém klid a chlad,
jedno srdce: Na shledání,
lásko! – bude lkát,
druhému o lásce ani
nebude se zdát.

Nemysli! – Na tvoji tváři
chci mít dnes jen jas,
ať mi plným proudem září
v duši svět, pln krás –
vposled stín ať světlo zmaří;
– světlo má svůj čas.

Zde! – to vřelé políbení
dnes! – nač příští den?
dnešek náš a zítřek není,
štěstí hostem jen, –
a byť přišlo jenom v snění,
dnes nám stač ten sen.

Své spící ženě

Na čele klid, na prsou ruce spjaty, –
ten spánek tvůj tak blahý jest a svatý.

A jako nevinného děcka spaní
je klidno hluboké tvé oddychání.

Jak od sebe v ten mžik jsme oddělení!
já v bdění, ty v tom všeho zapomnění.

Myšlení osten cítím a dne tíži,
tvůj duch je prost všech okovů a mříží. –

Kde klidu mžik, se ptám, v tom světa víru?
tvá celá bytost dlí v náručí míru.

Kde Bůh? se ptám; – svět celý nemůž' říci,
a ty tak blízko mne mu patříš v líci.

Vítr v listopadu

Duj si, větře, duj,
bij nám do oken, –
ať si venku zimou strašíš,
zpod krovu nám nezaplašíš
letní, květný sen.

Trhej venku list,
cuchej pozdní květ –
zde, v té naší jizbě malé
bude to kvést neustále,
třeba venku led.

My jsme tady dva,
žena má a já,
děcko naše, to je třetí,
k nám dnes, větře, nedoletí
smutná píseň tvá.

Kvíli si a duj
v našich oken mříž;
čím to divěj zaburáci,
přitulíme se jak ptáci
jenom k sobě blíž.

A kdo poslouchá
jako my tě dnes,
smuten-li, v tu jeho bídu
kousek štěstí, trochu klidu
také jemu nes!

Dětem

Na vašich tvářích usmívá se svět –
a život, plný slunečného jasu,
tam nevrhá ni stínu všech svých běd,
vše splývá v čistou, nezkalenou krásu.

Vy květem jste na žití pustině
vonným a plným nejčistšího pele,
tak prosty, pravdivy v své nevině,
s tou bezstarostností na jasném čele.

Kdo může, děti, vám se přiblížit
s myšlének chladnou, pitvající řečí?
Zde proudí, žije, mluví jenom cit,
zde nahé srdce, – a to mozku větší!

Neb ač vás, žel, – učíme životu,
my od vás žít bychom se učit měli:
těch vašich prostých srdcí tlukotu
a všemu, co jsme z dětství zapomněli!

Neb vy jste čisty, – my jsme rmut a prach
a naše srdce pokryta jsou ledem,
my předstíráme práci a na sta snah,
však žít a lidmi býti nedovedem.

Snít' asket o nebesích ve svých snech,
myslitel zkoumá blaha lidstva taje,
a blízko tak – ve vašich úsměvech
dlí celý odlesk ztraceného ráje.

Mladé zpěvačce

Anně Veselé

Svou duši netrať v cetkách malicherných,
jež v umění ne zlatem jsou, – však škvárem,
jenž tráven nesvatým a všedním žárem
se rozpadává v popel troudů černých.

Chci v umění tě vidět z oněch věrných,
kdož v modrojasu jako skřivan jarem
zpěv nebi vracejí jim daný darem,
až v nebes v tůních zniknou bezeměrných.

Chci vidět tě v tom čistém, dívčím zjevu,
jenž svěcen uměním jest nejskvělejší. –
Tvůj zpěv ať srdce teskná ukonejší
a srdce vinou těžká vznese k výši.
Buď zpěv tvůj modlitbou; – ať Bůh ji slyší,
jak bílých andělů naslouchá zpěvu.

V proudu času

Vše vznikat musí, žít a hynout
a každá bytost má svůj čas,
a obejdouc kruh svého bytí,
co prach se ve prach vrací zas.

Však velký Čas jest jako moře,
on nestárne, je věčně týž,
na jeho prsou my jsme vlny,
jež zvedají se výš a níž.

On námi hází, blýská, hraje,
vln roj vždy dále pospíchá –
což jemu, vln že tisíc mizí?
on tisíc jiných rozdmýchá.

A klidným, velkým dechem moře
on pozvedá svou mocnou hrud',
dí vlně nové: Zableskni se,
a utonulé: Tichá buď!

Dí vlně nové: Hoň se chvíli,
však musím zas tě s prsou střást, –
leč ty i ta, jež utonula,
jste všechny mého nitra část.

Jste dítky mé, a pouhé zdání
jest to, že něco zahyne,
jest stejně věčným slunce, tráva
i brouk, jenž na ní spočine!

Jest stejně věčnou mladá růže
i rosná na ní čelenka,

jak rudá hvězda na obloze
a letící k ní myšlénka!

Jest stejně živ a neúmorný
od oné hvězdy každý svit,
a neúmorné v lidské duši
jest každé hnutí, každý cit.

A nepřišel-li slovem k světlu
neb činem, beze stop-li zhas,
to zdá se jen: já v bytost jinou
a mocněji ho vdechnu zas.

Jen tvar, však žítí není jiné,
to od věků je zrozeno,
nač lkát, že vaše jméno zhyne,
též jiným žít je souzeno!

A žítí budou vaší krví,
jich tělem vašich těl je prach,
a cítit budou vaším citem,
a žít ve vašich myšlénkách.

Vše vznikat musí, žít a hynout
a každá bytost má svůj čas,
však zhyne-li, to jenom v roli
své zrní sype zralý klas.

Spasitel

Pod bičem katů k smrti znaven stoje,
jak na kůl Tebe přivázali, Kriste,
když k nebi obracel jsi oči svoje,
chovaje světa spásu v duši čisté,

kdo, kdybys náhle přemožen jsa bolem,
byl zvolal: Utýrán jsem hroznou mukou,
kdos vyprost' mne! – kdo z těch, již stáli kolem
v lání a němí, byl by pohnul rukou?

V dál rozprchnul se sbor Tvých apoštolů
a všedně cestou svou šel Jeruzalém,
Pilát si ruce umyv, zased k stolu,
jen matka Tvoje umírala žalem.

A kupčik stál jak jindy ve svém krámu,
a lichvář čítal vyzískanou minci,
a kněz ze svého boha těžil v chrámu,
a luza povídala – o zločinci.

Tak bylo to! – Kdo byl by pohnul rukou,
kdybys byl zvolal: Vpravdě jsem syn boží!
Chlap špinavý odplivnuv nad Tvou mukou,
hloub byl by srazil korunu Ti z hloží.

A luza, jako dnes, vyvrhlá pěna,
byla by neviděla spásu, Tebe,
ni Moudrost, sama sebou oslepená,
– jak ze stěžejí zem pozvedáš v nebe!

Život

Jest život vše! – vše člověku je Dnes,
vědomí dechu, jsoucnosti a zdraví,
že patří nám ten žití velký ples,
že sajeme teplo, voníme dech trávy,
že zvuk je náš a naše že je světlo
i krapet nadšení, jež do duše nám slétlo. –

Zítřka! – my steleme je růžemi
a snad je na rakev nám budou klásti;
zítra ty naše tepny oněmí,
a sbohem, světlo, hudbo, slávo, slasti! –
V snech tonem dnes – snem ani nejsme zítra, –
mluv básník si a mudřec toč to zchytra:
Dnes umřel Caesar – hrstka prachu zbývá,
a žebrák hoch, jda kolem, zpívá, zpívá. –

Osud

Vstříc osudu kráčíme nocí dnem
a zdráháme se jít, však jdeme a jdeme.
On čeká pokojně na místě svém.

Jdeme cestou trnitou a jdeme květem luk,
jásáme rozkoší a tonem v moři muk.
On čeká pokojně a napíná svůj luk.

On není zákeřník, on volá na nás v dál
a jeho vážný zrak se nikdy neusmál,
když od tětiny šíp se do srdce nám vklál.

Pak chladným štítem svým pokryje tváře nám
a hroby zarůstí dá polním květinám
a přeje si, jak my by už byl mrtev sám.

Zima

Trochu jara, trochu léta,
trochu slunce s nimi –
můžeš čekat spokojeně
na příchod své zimy.

Trochu mládí, trochu lásky,
trochu snů a blaha –
vždyť pak dál to lidské štěstí
ani nedosáhá!

Větev květem obalená,
vichřice ji zcuchá, –
zůstaneš-li neulomen,
zbudeš větev suchá.

A těch listů tolik spadlo,
než zavál dech zimy,
že se ti až pozasteskne
ležet vjedno s nimi.

V nočním tichu

Noční ticho nepohnuté, po únavě, marném boji,
ulehlo si těžkým křídlem v jizbu mou a v duši moji.

Lampa svítí, hledím, v kouty zemdlené jak světlo lije,
hledím v stíny, jak se hatí, slouchám, jak mi srdce bije.

Zvolna, ztěžka a zas náhle, jako zvon když zvoník staví,
krok jak chodce zpozděného rychlý a zas vrávoravý.

Neptám na to se, co bylo, na to, co má ještě býti, –
slouchám jen, jak naslouchají ti, jež unavilo žití.

A přec slyš! – ať zvolna, bouřně, tep co tep jde srdce dále;
a teď tluče: Cože zoufáš, člověče ty víry malé? –

Slyš, jak srdcí milióny v té se chvíli třesou, chvějí
o mžik blaha, klid, kus chleba, včera, dnes – a v beznaději!

V osamělé jizby hluchá noc svou šerou perut' chýlí, –
zavolej tam jako k bratřím: Vzhůru, mějte k žití síly!

Na bojišti světa platí víc než sténat kvílných hlasů
jeden vzkřik, jenž ve sluch mroucích volá vítězství a spásu.

Jedno slovo vítězíci neutichne bez ozvěny,
k slabým jako anděl spásy přichází ve prázdné stěny.

K nim se kloní, novou sílu vlévá v tepny zmdlévající,
a kdo zoufal, hle, jak v temno s úsměvnou se dívá lící.

A ty, kdo jsi malé víry, slyš, co hlas ti v prsou říká:
Ani tlukot nejslabšího srdce v prázdno nezaniká.

Každé jeho udeření, ať se třese, ať se chvěje,
jako duše uondaná tluče nebes na veřeje.

Jako duše uondaná, která právě vzlétla k výši. –
Dole země nedoslýchá, – ale Bůh ten tlukot slyší!

Na podzim

Mé jaro přešlo
a léto s ním
a vítr duje
už na podzim.

Zhluboka duje
přes pláň i sráz,
v hlasu má smutek
a v dechu mráz.

Však v duši moji
se nevrátá,
tam kvete čarovná
zahrada.

Mnohý tak odkvet
mi v žití stvol,
já střídal je všechny,
i slast, i bol.

Ať v jitru mi lásky,
ať na hrobech kvet,
když zvad, já neuměl
naň zapomnět. –

A vítr-li duje
přes pláň i sráz,
v mé duši ten každý
květ pučí zas.

A voní a rosy
se krůpějí skví –

jde přes něj vzpomínek
dech májový.

A málokdo měl jich
v svém jaru, to vím,
co já květů v duši
měl na podzim.

V listopadu

(Jul. Zeyerovi)

Teď ubledlá, nádherná léta sláva
ku hnědé prsti znavena se chýlí,
v ukřehlé ruce poslední květ bílý,
a zrakem, jenž se bolně pousmává.

A jednu po druhé své zdooby skládá –
lupení nach ve zlatoskvoucím vlasu,
ocún, jenž růžověl se v jejím pasu,
a rosné perly, jež tak měla ráda.

Sbor pěvců svých v dál poslala už dříve,
by mohla sama zmírat se svým bolem
něma a klidna, bez ohlasu kolem,
jen s upomínkou krás v své duši tklivé.

A do komor a zásobáren lidí
a v doupě zvířat složila své břímě
těžkého ovoce, by žili v zimě,
když její dlaň už nikdo neuvidí.

A vítr sklátí ji svým mrazným šlehem
a její vlas pokryje jinovatka
a z líce prchne žití něha sladká
a srdce utichne pod bílým sněhem.

Matce Zemi

(Janu Veselému)

V své lůno přijmi nás, ó Matko Země,
až zhasne to, co v nás se zove žití,
jak suchý bereš list neb zvadlé kvítí.

Tys dala vše, a vše se k tobě vrací;
květ neptá se, zdaž znov se porozvíje,
a list na řadrech tvých pokojně hnije.

My nevíme, zda víc jsme nebo méně,
však ty jak máš si vlídně vedeš s nimi
a měkce pokrýváš je sněhem zimy.

Z nich jarem necháš nové klíčit sémě –
Ó Matko! – jen jak je v té žití práci
nech být nás, mřít, – nech čekat spokojeně.